

Türk Tarih Kurumu ve Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü adına idare edilmekte olan Kültepe-Kaniş kazılarına 1956 yılının yaz aylarında devam edilmiştir. Karum ve höyükde muhtelif medeniyet ve yapı katları üstünde çalışılmıştır. Bu seneki karum kazılarının neticelerini şu şekilde izah etmek mümkündür:

Ana toprak üstüne kurulan IV yapı katında 2 ve 4 odalı, taş temelli, kerpiç duvarlı küçük evlerde elle yapılmış, boyalı III Alishar çanak-çömleğinin yanında, çark işi ve koyu kırmızı astarlı Hitit kapları bulunmuştur. Bunlar, Hitit çanak-çömleğinin en basit şekillerini temsil etmektedir. Ocak ve fırınları II katta mütakâmil örnekleri görülenlerin prototipi mahiyetindedir. Çanak-çömlekte, ocak şekillerinde, yapılarda IV den II kata doğru tedricî bir tekâmülü sezebiliyoruz. Kerpiç sandukalara gömülen ölülerin yanındaki hediyeler, II katın zengin mezarlarıyla mukayese edilebilecek bir bolluكتadır. III kat, IV katın tekâmül etmiş şeklidir. Bunda III Alishar çanak-çömleği azalmış, Hitit kapları artmıştır. Gömme âdetlerinde, mimarî eserlerin teknik ve üslûplarında bir değişiklik görülmemektedir. Bu, IV'ü II'ye bağlayan mutavassıt bir kat mahiyetindedir. Tetkik ettiğimiz saha dahilinde her ikisi de yangın geçirmemiş ve ikisinde de tablet bulunmamıştır. III ve IV kat insanları karumun her tarafını iskân etmiştir.

II katta biri *Enna-Suin*, diğeri kısmen tanıdığımız *Uzua*'ya ait olmak üzere, iki mühim arşiv keşfedilmiştir. Hafriyat dilçilerinden Dr. Kemal Balkan ticarî ve hususî mektuplardan, borç senetlerinden, aile hukukuna ait çeşitli örneklerden, limu'ların kronolojik sıralanma-

sında mühim olan tahsistü "memurandum" vesikalarından, bakır ve ahşaptan yapılmış 30 kalem ev eşyasının isimlerini ihtiva eden demirbaş eşya listelerinden ve aralarında Wahşuşana karumunun verdiği kararları muhtevi hukukî vesikalardan ibaret olan bu koleksiyonu tetkik etmiş bulunmaktadır. Dr. Balkan Ib katına ait enkazda bulunan bir tabletin Kaniş karumuna yazılmış bir rubau-kral mektubu olduğunu tespit etmiştir. Bunda kaniş karumu ile kral arasında bir anlaşma dolayısıyla ortaya çıkan ihtilâf bahis konusudur. Tablet bu haliyle, Assurlularla Anadolu'nun yerli kralları arasındaki münasebetlere ışık serpen ve şimdiye kadar ancak, birkaç nümunesi bulunan vesikalara bir yenisini ilâve etmiş bulunmaktadır.

II katın sağlam evlerinde, tabletlerden başka, Eski-Babil, Assur, Suriye ve bilhassa yerli üslûplara giren silindir mühür baskıları, tek renkli ve boyalı Hitit kapları ve evlerin tabanları altındaki mezarlarda, altın, gümüş, tunç ve taştan yapılmış zengin ölü hediyeleri bulunmuştur. Karum kazıları her sene, yeni tipleri ortaya koymakta ve Alacahöyük mezarları devrinde gelişen maden sanatının, kesiksiz bir şekilde, Koloni devrine intikalini belgelendirmektedir. Şiddetli bir yangınla nihayete eren II katla Ib arasında 1—1.5 metrelik bir toprak yığıntısı vardır. Ib evlerinin, caddelerinin istikameti, II kat takilere nazaran, değişmiş ve II nin ocakları, Ib'de kullanılmamış, onların yerine yeni ocak şekilleri geçmiştir. Ib evlerinin plânları, hattâ bazı kısımlarda teknikleri dahi değişmiştir. II kat yangınından sonra, bir müddet, karumun bazı kısımlarına Ib insanları ev yapmamışlar; buralarını şehir içi mezarlığına tahsis etmişlerse de, biraz

sonra yine Ib insanları bundan vazgeçmişler ve mezarlık üstüne evlerini kurmuşlardır. II kat çanak-çömleğiyle, Ib'ninkiler arasında şekil, ve teknik bakımından esaslı farklar vardır. II katın birçok kapları Ib devrinde ortadan kalkmış, yerlerini yenileri doldurmuştur. Küçük eserler, II katta başlayan Anadolu-Suriye münasebetlerinin Ib katında arttığını ve ithal eşyasının bolladığını göstermektedir. Bu katta, Hitit damga mühürleri yanında, Eski Babil devrinin Suriye üslubunda silindirik mühürleri ve çok figürlü tanrı kalıplarının güzel örnekleri bulunmaktadır. Bu katta tabletlerin miktarı çok azalmıştır. Bu da yangınla tahrip edilmiştir. Onu takip eden Ia devrinde Ib evlerinin birçoğu tamir edilerek yeniden kullanılmıştır. İri taşlarla inşa edilmiş Ia evlerinin teknik ve plânları hem Ib, hem de II kat evlerinden farklıdır. Çanak-çömleği, ufak istisnalarla, Ib devrinde kullanılanların devamıdır. Bu kat, Labarna devrine kadar devam etmiştir.

Höyük kazılarına gelince:

Kültepe höyüğü 90 yıldanberi beklenen surlarını ifşaya başlamış bulunmaktadır. İki safhalı Roma ve muayyen bir mimarlık katına bağlanamayan hellenistik devir eserlerini, şimdilik, iki yapı katı halinde görülen Frik devri takip etmektedir. Bu devir şiddetli bir yangınla yıkılmış Hitit binalarının enkazı üstüne kurulmuştur. Son iki yapı katında yazılı vesika bulunmamıştır. Bunlardaki çanak-çömleği, damga mühürlerin üslubunu ve bilhassa binaların teknik ve plânlarını, ocak şekillerini Koloni devrinde, karum'da kullanılanlardan ayırmak çok kolaydır. Bunları takibeden Hitit katında Assurca yazılmış çivi yazılı vesikalar keşfedilmiştir. İçinde tabletlerin bulunduğu bu binaların plânla-

rı da karumdakilerden farklıdır. Anitta'nın hançeri, Kaniş Kralı Warşama'ya gelen mektup ve diğer kralî vesikalardan başka (Bu mektup Dr. Kemal Balkan tarafından neşredilmektedir), yerliler arasında cereyan eden bir esir satışı vesikası ve Assurlular tarafından yazılmış ticarî muhtevalı mektuplar, muayyen yapı katlarında bulunmakta ve dil hususiyetlerinden başka, tabakaları da hangilerinin karum'da Ib, hangilerinin II kat vesikalarının çağdaşı olduğunu tâyine yardımcı etmektedir.

Höyük'de karum'daki III ve IV katın paralelleri de bulunmuş ve bunların altında saf III Alishar medeniyeti tetkik edilmiştir. Bu Alishar'da Intermediate denilen ve Kültepe'de bir medeniyet halinde görülen devrin üstündedir. Bunlarda elle yapılmış boyalı kapların her seçidi ve Kültepe'nin mâruf alabastar idolleri, erkek ve kadın heykelcikleri bulunmaktadır. Her iki medeniyette yerli ve Suriye'den ithal edilmiş tipik çanak-çömleğin yardımıyla, hakikate yakın bir ihtimal dahilinde, tarihlenebilmiştir. Intermediate, yani bakır çağı'nın sonu ile III Alishar'ın başlangıç devri arasındaki safhada inşa edilmiş büyük bir mabette alabastar tanrı heykelcikleri in-situ olarak elimize geçmiştir. Salonu ve küçük odaları beyaza sıvalı mabedin plânı, en çok, Beyicesultan'da meslektaşım Seton Lloyd tarafından keşfedilmiş megaron tipindeki binayı hatırlatmaktadır.

Tepe kazıları Anadolu arkeolojisinin en mühim problemlerinden birini, yani M.Ö. üçüncü binin son çeyreğinin Koloni devrine bağlanış şeklini izah etmiş ve İç Anadolu şehirlerinin mukayeseli stratigrafisini anlamamızı sağlamıştır.